

PREŽIHOVI »BISERI« ZA ODRASLE

Lovro Kuhar se je na jesen leta 1939, ko je skoraj deset let hrepenel po domovini in domu, vrnil iz Pariza v domovino. Na tretji pokrajinski konferenci komunistične partije Slovenije so izvolili novo vodstvo. Partijsko vodstvo je Lovra Kuharja oprostilo vseh političnih dolžnosti in mu dalo možnost, da se posveti svojemu literarnemu delu. Tako je Lovro kuhar živel v ilegali v okolici Ljubljane, vmes je bil v avgustu in septembru leta 1940 še na Dolenjskem, v okolici Mokronoga. Pozimi 1940/41 se je zatekel v Zagreb, ker mu je bila v Ljubljani policija že na sledi. V času okupacije Jugoslavije, se je vrnil v Ljubljano, kjer je živel sprva legalno v Vevčah. Zaradi vse bolj intenzivnega dela v osvobodilni fronti se je moral spet umakniti v ilegalo. Lovro Kuhar - Prežihov Voranc je v tem obdobju napisal mnogo novih novel, potopisov in črtic, predvsem pa je izdal svoje tri veličastne romane in zbirko najlepših novel, koroških povesti. Podpisoval se je s svojim pisateljskim imenom Prežihov Voranc, s katerim je leta 1935 doživel velik pozitiven odmev v slovenski javnosti, ko je v Sodobnosti izšla njegova novela Boj na požiralniku.

Leta 1939 izide roman kolektiva oziroma roman iz prevratnih dni, Požganica. Pisatelj je v njem opisal narodovo usodo ob plebiscitu, boj za svobodo Koroške in revolucionarne prevratne dogodke v Mežiški dolini ter med Jazbinci med leti 1918 in 1920. Tankočutno opisuje socialna in politična nesoglasja v koroški pokrajini, diplomatske intrige in sovražno hujskaštvo Nemcev, kar je vse skupaj privedlo do razdvojenosti Slovencev na Koroškem. Februarja leta 1940 prejme Prežih za Požganico mestno nagrado Ljubljane.

Marca leta 1940 je izšla zbirka osmih najlepših novel, Samorastniki. Zbrane novele so, urejene v zaokroženo celoto, najlepše prikazale žive, silovite, trdne in neukrotljive ljudi, ki znajo braniti samoraslost slehernega človeka in vsako pest domače zemlje. Novele - Boj na požiralniku(1935), Jirs in Bavh (1936) in Samorastniki (1937) – so bile objavljene že v reviji Sodobnost. Ko se je pisatelj odločal za knjižno izdajo, je dodal še tri krajše črtice – Pot na klop, Prvi spopad in Odpustki ter starejšo novelo Vodnjak (1925, Povesti), ki se mu je zdela po snovi podobna ostalim. Novelo Ljubezen na odoru pa je napisal na novo in je bila prvič objavljena šele v tej zbirki.

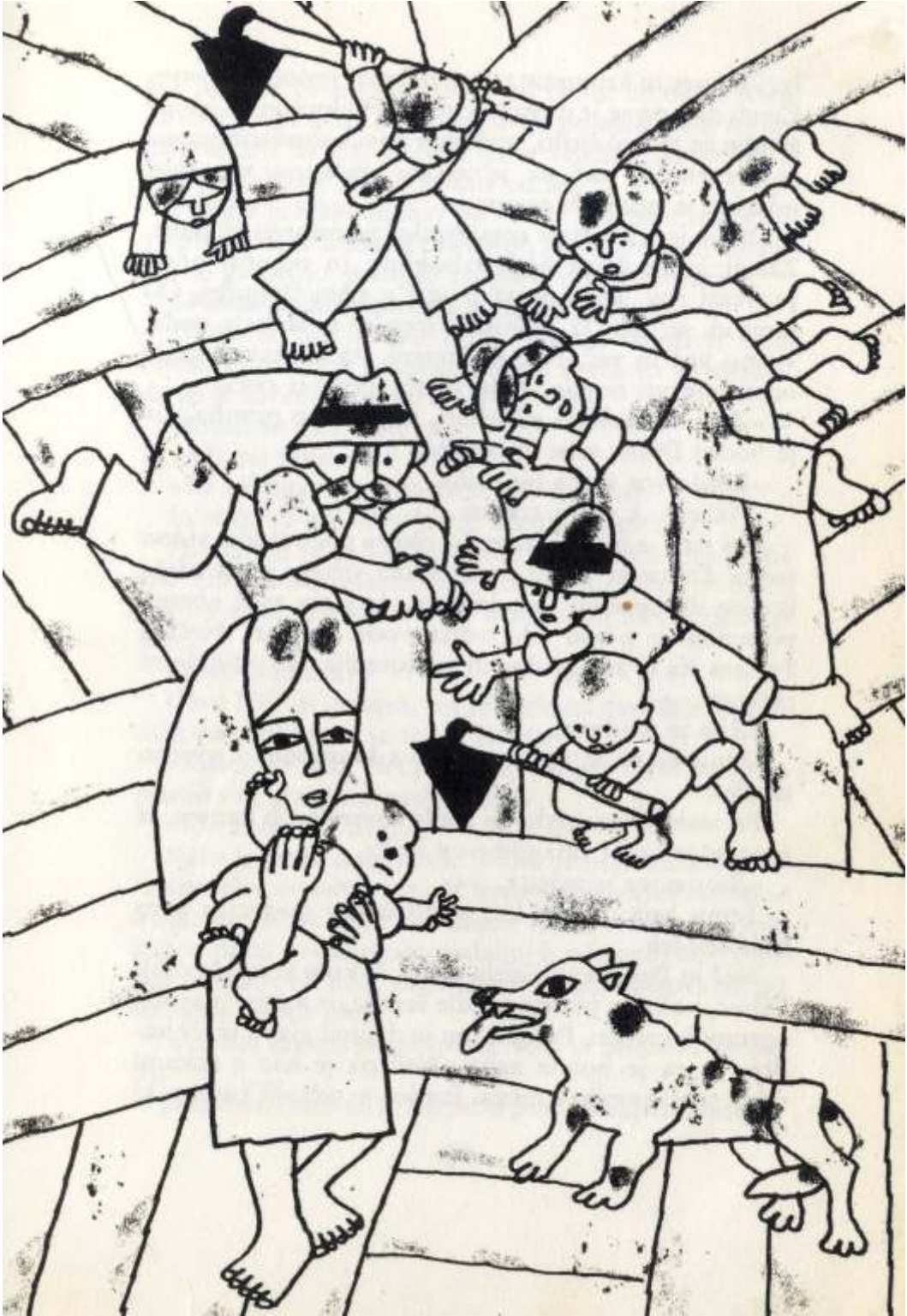

novela
Jirs in Bavh

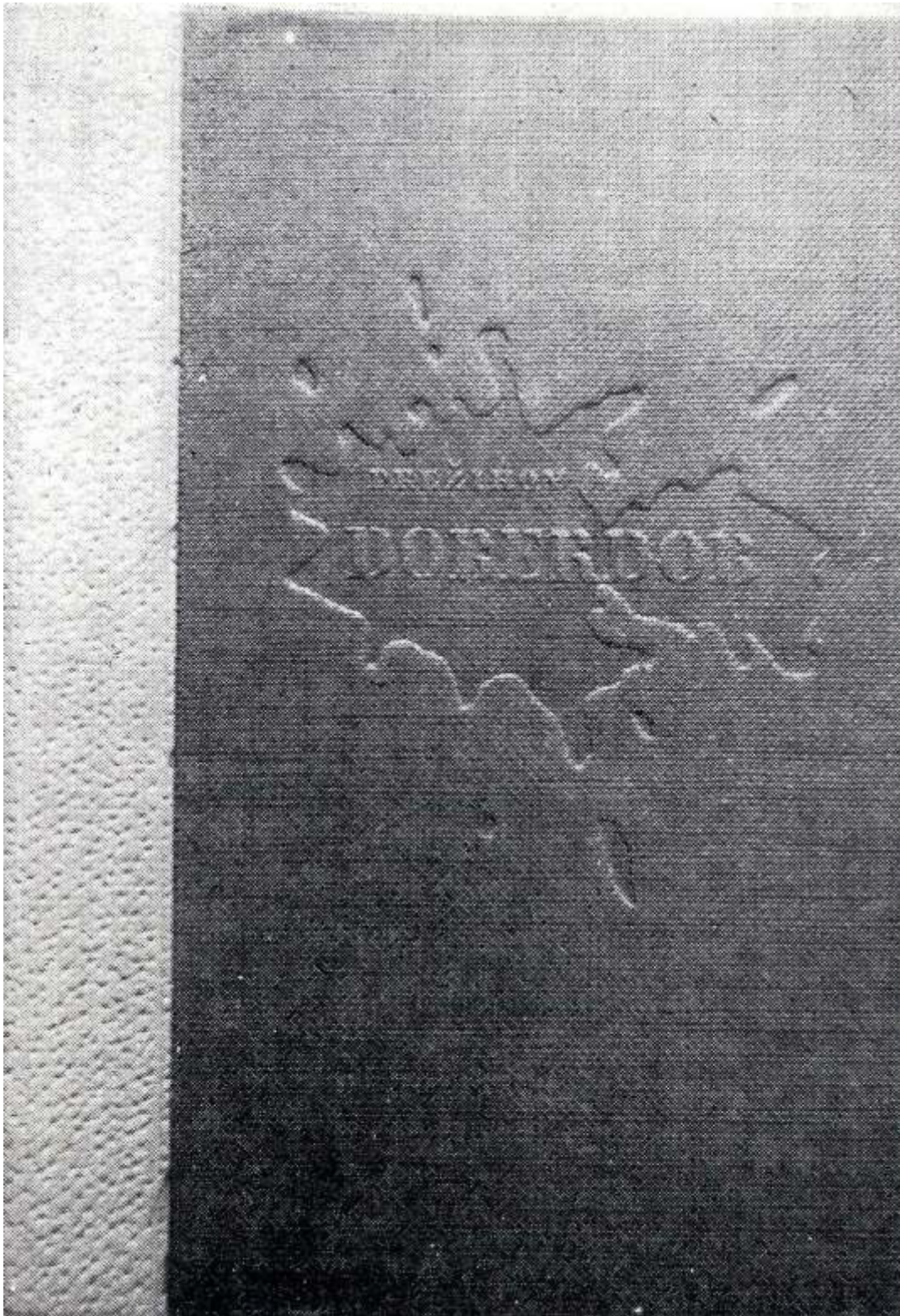

Vsem novelam oziroma povestim zbranim v zbirki Samorastniki je skupno, da je pisatelj idejo zanje zajemal iz lastnih izkušenj ali dogodkov iz otroštva na Koroškem. Po materinih besedah, vsaj kolikor se je ohranilo z ustnim izročilom, gre deloma oziroma vsaj v okviru za resnično zgodbo neke kmečke družine. Najprej je hotel zbirko menda nasloviti Boj na požiralniku (prva novela v zbirki), potem tudi Krik samorastnikov, vendar pa sta se nato avtor in urednik dogovorila za naslov Samorastniki (zadnja novela v zbirki) kot ga poznamo danes. Sila pisateljeve ustvarjalnosti se je prav v teh novelah tako zgostila, da literarnim kritikom ta zbirka pomeni jedro Prežihove umetnosti.

novela Boj na požiralniku

novela Samorastniki,

Leta 1940 izide še drugi Prežihov veliki roman, Doberdob, s podnaslovom vojni roman slovenskega naroda. Roman je zgrajen iz štirih delov. V njem je Prežih pretresljivo opisal boje 17. pešpolka na italijanski fronti v prvi veliki imperialistični vojni, trpljenje slovenskih vojakov na bojiščih in v zbiralnem taborišču Lebring pri Gradcu ter upor slovenskih vojakov v Judenburgu, pa tudi odnos preprostih ljudi najrazličnejših narodnosti do vojne. Podal je izredno veličastno in živo podobo vojnih strahot in nesmiselnosti, človeških usod in uporniškega duha naših ljudi, saj se je tudi sam bojeval na Doberdobu, zato je roman tudi avtobiografski. Osebna doživetja pa se prepletajo z zgodovinskimi, celo kronikalnimi in povsem literarnimi vsebinami. S tem romanom je Prežih vsekakor ustvaril najtehtnejše slovensko pripovedno delo o prvi svetovni vojni.

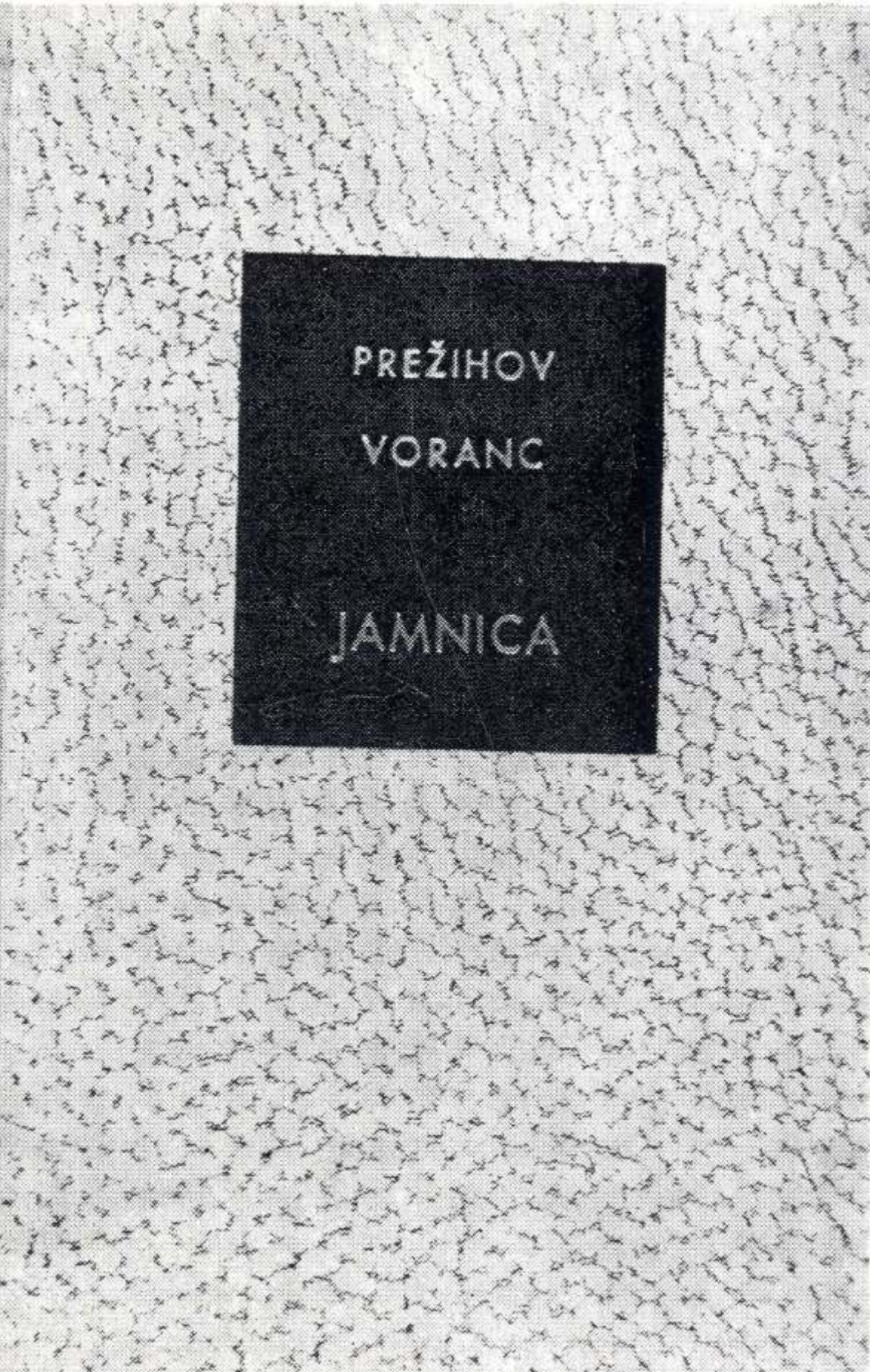

Ilustracije iz knjige Doberdob, ilustrator Janez Vidic

Pisatelj je snoval ta vojni roman več kot dvajset let, zaradi nemirnih časov in pisateljevega razgibanega življenja. Tako naj bi ga Lovro prvič ponujal uredniku Ljubljanskega zvona že pred letom 1930. V program Cankarjeve založbe naj bi bil sprejet za leto 1930, ko so že pričakovali Vorančev rokopis, katerega ogrodje je predstavljal vojna črtica Sektor številka 5. Ker je bil Prežih politično aktiven, je veliko potoval in se selil. Prežihu so rokopis Doberdoba izgubili, ukradli so mu ga in zaplenili. V zaporu na Dunaju, leta 1936, je začel spet pisati roman Doberdob skupaj z romanom Požganica. Odvzela mu ga je spet cenzura. Rokopis je težko spet dobil nazaj in ga zaradi vojnih, zelo nemirnih časov in ilegalnega dela shranil pri prijatelju na Dunaju. Rokopis je Vorancu, ko se je konec novembra 1939 vrnil v Slovenijo, izročil prijatelj, diplomatski uradnik Jože Nogavšek. Do začetka leta 1940 je pisatelj na željo urednika Ferda Kozaka napisal še tri poglavja, ki naj bi bila nosilna in morda z zgodovinskega gledišča najbolj zanimiva. Končno je roman Doberdob jeseni leta 1940 izšel pri Naši založbi.

V Ljubljani, v ilegali, se je lotil pisanja Jamnice, romana soseske. Šele po preselitvi na Prežihovo ga je pisatelj pripravil za tatis, izšel pa je z letnico 1945, na začetku leta 1946. Je roman z medvojno kmečko tematiko, v katerem je pisatelj opisal dogajanje med letoma 1920 in 1935, in sicer kmečki položaj med obema vojnama v koroški vasi in postopno obubožanje v času svetovne in domače gospodarske krize. Na začetku romana je posvetilo triintridesetim junakom iz Kotelj, padlim za domovino v osvobodilni borbi. Jamnico lahko prištevamo k Prežihovim najobsežnejšim in najuspešnejšim daljšim delom. Tako Jamnico kot tudi Samorastnike je začel snovati že v času svoje rane mladosti, ko se je začel zavedati, da bo postal besedni oblikovalec in ju dokončal v svojih zrelih življenjskih in umetniških letih.

Ilustracije iz knjige Samorastniki, ilustrator Milan Bizovičar